

Models

L'ús del portafolis europeu de les llengües en versió electrònica (ePEL+14) en l'aprenentatge formal i no formal de la llengua i cultura catalanes

Autor

Olatz López-Fernández
Universitat de Barcelona

Aquest article presenta el portafolis europeu de les llengües en versió electrònica (ePEL+14), validat pel Consell d'Europa l'any 2010. En primer lloc, es fa una introducció sobre què és un portafolis educatiu i com s'ha passat al portafolis electrònic per a l'ensenyament de llengües. En segon lloc, es descriu aquest nou portafolis electrònic europeu adreçat a l'aprenentatge de llengües i cultures, i que pot ser utilitzat com a suport per a l'ensenyament de llengües, com a instrument transversal per fomentar l'autonomia de l'aprenent de llengües cap a l'adquisició progressiva dels nivells del Marc comú europeu de referència per a les llengües (MCER) o com a eina d'autoaprenentatge de les competències lingüístiques assolides per part de l'aprenent de llengües autònom. En darrer lloc, s'extreuen algunes conclusions preliminars de l'experiència d'incorporar l'ePEL+14 als Erasmus Intensive Language Courses (EILC) de llengua catalana de la Xarxa Vives d'Universitats.

El concepte de portafolis educatiu: del format paper a l'electrònic

El concepte de *portafolis* (*carpeta d'aprenentatge*, *dossier d'aprenentatge*, etc.) ja s'ha consolidat en l'entorn educatiu, i és definit com el «recull documental elaborat per un estudiant que mostra la feina que ha realitzat durant el curs en una matèria determinada» pel TERMCAT <<http://www.termcat.cat/ca/Cercaterm>>. En altres paraules, sol fer referència a una col·lecció sistemàtica d'evidències del treball de l'aprenent, que permeten tant la recollida del material que genera al llarg d'un període educatiu, com l'avaluació dels aprenentatges que realitza durant aquest període. Per tant, té un doble propòsit educatiu: estructura i emmagatzema les produccions de l'estudiant i, alhora, avalua el seu progrés i els seus assoliments (avaluació formativa i sumatòria) durant la seva etapa de formació (formal o no formal).

El terme *portafolis electrònic* (*portafolis digital*, *dossier electrònic*, etc.) és de consolidació més recent, arran de la introducció de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) en l'àmbit educatiu, i és conegut internacionalment com a *e-portfolio*. El TERMCAT <<http://www.termcat.cat/ca/Cercaterm>> el defineix com un «entorn digital de recollida d'informació personal que recolza, descriu, il·lustra i evidencia aprenentatges, experiències i consecucions, alhora que permet als professors fer un seguiment del procés i del progrés de cada estudiant i del grup de classe». En tot cas, ambdós portafolis, independentment del format, tenen la mateixa finalitat tot i que amb diferents suports: facilitar que l'aprenent pugui regular i gestionar el seu procés d'aprenentatge.

Per tant, pel que fa a aquest segon tipus, els portafolis digitals tenen un format electrònic dissenyat perquè s'utilitzin en un entorn web, que sol ser un entorn virtual d'aprenentatge (EVA). Hi ha diver-

ses propostes de portafolis electrònics comercials i, en pocs casos, són d'accés obert i gratuït. Entre els més coneguts destaquen l'Open Source Portfolio Initiative (OSPI), el primer que va aparèixer amb una estructura de continguts per a l'educació superior nord-americana <<http://www.osportfolio.org/>>; l'ELGG, d'origen anglès, que combina el portafolis amb las xarxes socials <<http://elgg.org/>>; i el Mahara, originalment per a l'educació superior nova zelandsa i associat a la plataforma Moodle <<http://mahara.org/about/eportfolios>>. Per obtenir més informació, es recomana visitar el web que publica l'experta nord-americana en *e-portfolios*, la Dra. Hellen C. Barrett, <<http://electronicportfolios.com/portfolios/bookmarks.html>>, i una llista actual dels portafolis electrònics de codi obert més coneguts i utilitzats <<http://blog.helenbarrett.org/2007/10/open-source-eportfolio-systems.html>> (López-Fernández, 2007).

No obstant això, si es consulta la Secció de Tecnologies de la Informació de la Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya (XTEC), que dedica una subsecció al portafolis <http://www.xtec.cat/recursos/tec_inf/portafolis.htm>, s'hi explica que «l'actual portafolis digital té un dels antecedents en el portafolis de les llengües <http://www.coe.int/t/dg4/portfolio/Default.asp?L=E&M=/main_pages/welcome.html> [...] desenvolupat en el marc estatal <<http://www.oapee.es/e-pel/>> i autonòmic <<http://blocs.xtec.cat/portfolio/>> amb la finalitat que les persones que aprenen una llengua puguin registrar les seves experiències d'aprenentatge, que evidencien de manera reflexiva la seva evolució i grau de coneixement». En aquest sentit, ens presenten un exemple per mostrar les diferències entre el portafolis en paper i el de versió electrònica, ja que, tot i que pot semblar que les diferències són únicament en el component tecnològic, es fa evident que van més enllà i, de vegades, s'aborden aspectes informatius i pedagògics de tipus diferent. A més, el mateix recurs ens cita que «la Llei d'educació de Catalunya estableix a l'article 89 <http://www.gencat.cat/educacio/lleieducacio/cat/titol_6.htm#a89> el concepte de *dossier personal d'aprenentatge*, referit a l'alumnat [...] des del darrer cicle de l'educació primària fins als ensenyaments postobligatoris».

El portafolis europeu de llengües: del format en paper a la versió electrònica

Les primeres publicacions científiques de l'ús de portafolis electrònics en l'ensenyança de llengües apareixen als anys noranta com a suport per a l'ensenyament de la segona llengua, que solia ser l'anglesa, com una eina d'avaluació alternativa (López-Fernández, 2011). Entre els anys 1997 i 2000 s'inicia una fase pilot per dissenyar el portafolis europeu de les llengües (PEL), un portafolis educatiu per a l'ensenyament i la promoció de les llengües i cultures europees. La conclusió marca les directrius del PEL (Schärer, 2000): tota competència és avaluable, tant si prové de l'educació formal com la no formal; el PEL és propietat de l'aprenent (és privat); el PEL es basa en el Marc Comú Europeu de Referència per a les Llengües (MCER); s'han d'aplicar uns principis i unes guies comunes per dissenyar els PEL i perquè hi tinguin accés els ciutadans dels estats membres de la Unió Europea (UE).

L'any 2001, Any Europeu de les Llengües, el Consell d'Europa inicia oficialment el programa PEL i insta que tot govern europeu desenvolupi els seus models de PEL, que han de ser validats pel mateix Consell, el qual els atorga un número d'acreditació <http://www.coe.int/t/dg4/education/elp/elp-reg/Default_EN.asp>. El mateix any es publica la guia d'ús del PEL per al professorat (Little i Perclová, 2003). L'any 2003, David Little, un dels propulsors del PEL, fa un estudi de casos dels PEL als països europeus i observa que s'apliquen sobretot a l'educació secundària i a la d'adults (i col·lectiu immigrant). L'any 2009 tots els estats membres del Consell d'Europa tenen un PEL validat, amb models en tots els nivells educatius (infantil, primària, secundària, adulta, superior i vocacional). Paral·lelament, s'acrediten cinc PEL en versió electrònica (*e-PEL*): l'*e-PEL* d'EAQUALS-ALTE, per a l'educació de llengües d'adults d'accés lliure en anglès i francès <<http://www.eelp.org/eportfolio/index.html>>; l'*e-PEL* holandès <<http://www.europeestaalportfolio.nl/TaalPortfolio/en/show.do?ctx=10010,10022&anav=10027>>; l'*e-PEL* per a persones invidents o amb deficiències en la visió (ELPBVI: <<http://elpforblind.eu/pd.php?pd=1>>); l'*e-PEL+14* espanyol, que desenvolupa el Ministeri

d'Educació, Cultura i Esport (MEC) a través de l'Organisme Autònom de Programes Educatius Europeus (OAPPE) per a l'educació de llengües en persones més grans de 14 anys <<http://www.oapee.es/oapee/inicio/iniciativas/portfolio/epel.html>>, i l'ePEL+16 italià, per a l'àmbit universitari com a model per a estudiants.

En el marc estatal, el MEC coordina l'elaboració dels PEL per a l'educació en tots els nivells educatius <<http://www.oapee.es/oapee/inicio/iniciativas/portfolio/portfolios-validados-esp.html>>. Els models de primària i secundària es fan en castellà, català, basc, gallec i valencià, a més d'anglès i francès. Es fan els primers estudis d'experimentació del PEL, amb el model de secundària entre 2002-2004, a Galícia i a Catalunya (Cassany, Esteve, Martín Peris, Pérez-Vidal, 2004); entre 2004-2006, a Navarra (Mundiñano i Santos, 2006) i, entre 2006-2008, a Andalusia. Altres experiències puntuals amb els models restants s'han documentat i difós a <<http://irati.educacion.navarra.es/creibzw/baliabideak/portfolio/agenda.htm>>. Actualment, l'OAPPE difon i segueix la implementació del PEL en l'àmbit estatal a <<http://www.oapee.es/oapee/inicio/iniciativas/portfolio/cursos-jornadas.html>> (vegeu la memòria 2007-2008: <<http://www.oapee.es/docroot/oapee/libros/portfolio/index.html>>). En el marc autonòmic, s'ha participat activament en la difusió i la gestió formativa del PEL sota la coordinació del Servei de Llengües de la Subdirecció General de Llengües i Entorn, de la Direcció General d'Innovació del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. El grup de treball de llengües per a l'assessorament dels centres educatius ha estat molt dinàmic i recull també tota la informació amb el PEL, l'e-PEL i altres iniciatives relacionades en el seu bloc <<http://blocs.xtec.cat/portfolio/info/>>, on, entre els recursos que publiquen, mostren innovacions com l'e-PEL amb web 2.0 <<https://sites.google.com/site/microtallerstac/e-portfolio>>, seguint propostes de Hellen Barrett <<http://electronicportfolios.org/web20portfolios.html>> i <<http://sites.helenbarrett.net/portfolio/how-to>>.

En síntesi, el PEL és un document personal europeu que s'estructura en tres parts clarament diferenciades: el passaport de llengües, la biografia lingüística i el dossier <<http://www.oapee.es/oapee/inicio/iniciativas/portfolio.html>>. Pretén motivar l'aprenentatge per promoure la consciència plurilingüe i intercultural de l'Europa actual. El document validat facilita la mobilitat a Europa dins l'àmbit acadèmic i professional, amb la finalitat d'afavorir l'enteniment i la tolerància entre els ciutadans europeus.

L'ePEL+14: estructura i funcionalitat com a eina educativa per a les llengües i cultures

L'ePEL+14 segueix la mateixa finalitat i estructura, tot i que, respecte del PEL, amplia les seccions a cinc i ofereix una funcionalitat nova i més eficient de l'eina. Vol facilitar el suport per a l'aprenentatge de llengües al llarg de tota la vida mitjançant una aplicació electrònica allotjada en un servidor institucional central de l'OAPPE, protegida amb contrasenya per garantir la privadesa del propietari. Està disponible en 10 idiomes (alemany, anglès, francès, italià, portuguès, espanyol, basc, gallec, català i valencià) i és d'accés lliure i gratuït <<https://www.oapee.es/e-pel/>>.

La primera secció és la d'«Introducció», que, a tall d'ajuda, proporciona pautes clares sobre l'estructura en tres parts de l'ePEL+14, similar al PEL.

La segona secció correspon a les «Dades personals» i ofereix la possibilitat de seleccionar entre 31 llengües per treballar i/o reflexionar (alemany, anglès, àrab, búlgar, danès, eslovac, eslovè, estonià, finès, francès, grec, holandès, hongarès, irlandès, italià, japonès, letó, lituà, maltès, polonès, portuguès, romanès, rus, suec, txec, xinès, a més de català, valencià, castellà, basc i gallec).

La tercera secció és la «Biografia», que descriu les experiències lingüístiques i culturals de l'aprenent en cadascuna de les llengües per reflexionar sobre aquestes. Està dissenyada per servir de guia a

l'hora de planificar i avaluar el seu progrés. És el component amb més potencialitat pedagògica de l'e-PEL, atesa la descripció de coneixements lingüístics i habilitats que ha d'evidenciar l'estudiant, juntament amb la reflexió sobre l'aprenentatge de llengües i cultures i la formulació de plans d'aprenentatge per aconseguir futurs objectius. Les subseccions que conté són: «Historial lingüístic», «Aprendre a aprendre», «Activitats d'aprenentatge», «Mobilitat», «Interculturalitat», «Plurilingüisme», «Taules d'autoavaluació» (nivells A1, A2, B1, B2, C1 i C2) i «Plans de futur».

La quarta secció és el «Dossier», en el qual l'estudiant mostra els exemples de treballs personals que il·lustren les seves capacitats i els seus coneixements lingüístics i culturals. Requereix la selecció d'evidències lingüístiques assolides o realitzades per l'estudiant, per la qual cosa és l'espai que conté evidències multimèdia, característic de tot portafolis electrònic, que és de nou un element de caràcter informatiu. Ofereix l'oportunitat d'organitzar els treballs d'aprenentatge que demostrin la competència en l'idioma que s'aprèn, així com el material que reflecteixi les experiències d'aprenentatge, els certificats i les acreditacions per completar la informació aportada pel passaport i la biografia. Les subseccions són: «Treballs/Materials», «Experiències» i «Certificats».

La cinquena secció és el «Passaport», que reflecteix el que l'aprenent sap fer en diferents llengües, mitjançant el quadre d'autoavaluació de competències lingüístiques per destreses (parlar, llegir, escoltar, escriure) i per nivells del MCER (A1, A2, B1, B2, C1 i C2). En aquestes llengües l'aprenent pot reflexionar i autoavaluar-se. És un component informatiu que permet obtenir un perfil lingüístic, recollir les acreditacions lingüístiques obtingudes i fer anotacions de les experiències lingüístiques i culturals. Les subseccions són: «Perfil lingüístic», «Experiència d'aprenentatge» i «Certificats».

Finalment, hi ha encara una darrera secció que permet exportar els apartats de l'e-PEL que l'usuari seleccioni, en l'idioma que decideixi, amb la intenció de publicar-los, difondre'ls o compartir-los mitjançant un arxiu en PDF amb l'e-Pel+14 personalitzat. Després hi ha dos enllaços web al Consell d'Europa i l'Europass.

L'ePEL 14 s'adreça a qualsevol ciutadà europeu més gran de 14 anys, és a dir, a diversos nivells i institucions educatives, com ara instituts de secundària, centres de formació professional, centres d'ensenyaments de llengües (escoles oficials d'idiomes, etc.), centres que ensenyin idiomes transversalment, centres de recursos educatius i similars, serveis lingüístics d'universitats, etc., i també va dirigit als professionals de l'educació que prevegin com a competència l'ensenyament de llengües: docents, coordinadors i autoritats. El seu component tecnològic facilita aspectes propis de l'ús de competències transversals dels ciutadans (llengües i TIC), així com la vinculació amb altres instruments europeus (Europass).

Segons els seus creadors, l'equip de la Universitat Jaume I que va col·laborar en el desenvolupament del primer prototip (Pitarch Gil, Álvarez Platero i Monferrer Daudí, 2009) —juntament amb l'expert en *portfolio*, el Sr. José Francisco Fernández Molero—, presenta els avantatges següents: la propietat de l'usuari, l'increment de la funció informativa, l'increment de la funció pedagògica, el plurilingüisme i la interculturalitat i, finalment, la mobilitat. Tanmateix, també s'han detectat limitacions associades als avantatges (López-Fernández, 2011): la privadesa (seguretat); la limitació del MCER, sobre l'ús del qual cal informar i formar; la falta d'altres idiomes i d'estudis de bones pràctiques o d'activitats, així com criteris i un valor en formar part de l'avaluació en un curs d'educació formal o reconeixement en un procés d'autoaprenentatge no formal; poder mostrar la capacitat intercultural i enllaçar amb l'Europass; a més que només és reconegut a la UE, no s'enllaça o es complementa amb la web 2.0 o altres tecnologies mòbils; i, sobretot, manca d'investigació.

En aquest darrer punt la Xarxa Vives d'Universitats <<http://www.vives.org/>> i el MEC a través de l'OAPPE han iniciat la preexperimentació amb l'ePEL+14 durant els cursos intensius de llengua catalana per a estudiants Erasmus universitaris (EILC) en el curs acadèmic 2011-2012.

L'ePEL+14 als EILC de la Xarxa Vives d'Universitats

El curs acadèmic 2010-2011, des de la Universitat de Barcelona amb l'equip de portafolis de la Xarxa Vives d'Universitats, es va iniciar un estudi pilot en què van participar 8 de les 21 universitats de parla catalana d'aquesta reconeguda xarxa (Universitat d'Alacant, Universitat de Barcelona, Universitat de les Illes Balears, Universitat de Lleida, Universitat Politècnica de València, Universitat Pompeu Fabra, Universitat Rovira i Virgili i Universitat de València). I es va dur a terme el taller universitari, organitzat pel Fòrum Vives, titulat «Els cursos EILC a la regió Vives i la implementació de l'ePEL», celebrat el 8 de juny de 2011.

L'objectiu ha estat implementar l'ePEL+14 en els cursos EILC per provar l'eina, avaluar-ne els aspectes informatius, pedagògics i tecnològics, i adequar-la com a innovació tecnològica en l'educació de llengües en l'àmbit universitari actual, emmarcat en l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES).

Tres fonts documentals bàsiques d'aquesta experiència han estat el PEL de CERCLES <<http://www.cercles.org/en/main.html>>, confederació independent d'associacions d'educació superior europees responsables d'ensenyar llengües, que disposen d'un dels pocs PEL d'educació universitària, recentment traduït al català per l'Associació de Centres de Llengües de l'Ensenyament Superior (ACLES) a la Universitat de València; l'ePEL+14 de l'OAPEE <<http://www.oapee.es/documentum/MECPRO/Web/weboapee/iniciativas/portfolio/epel/folleto-epeldef.pdf?documentId=0901e72b806cf436>>; i l'ePEL d'EAQUALS-ALTE <<http://www.alte.org/projects/eelp.php>>, que és membre de l'Europortfoli <<http://www.europortfoli.org/>>, de l'associació sense ànim de lucre de professionals europeus European Institute For ELearning (EIFEL), que dona suport a l'Europortfoli Consortium <<http://www.eife-l.org/about/europortfoli>>.

La recollida de dades es va dur a terme entre l'agost i el setembre del 2011, primer període dels EILC del curs 2011-2012, i des de la perspectiva dels professors i dels estudiants d'aquests cursos, a l'inici i al final, mitjançant un estudi preexperimental amb mesures pretest i postest. S'estudiarà com ha funcionat aquesta innovació educativa des de diversos punts de vista: informatius, pedagògics i tecnològics, a més des del aspecte de l'autonomia de l'aprenent, el plurilingüisme i la interculturalitat, per veure si s'han incrementat o no amb l'ús de l'ePEL+14.

Cal esmentar que aquests cursos són intensius, amb una durada de dues setmanes, durant les quals s'introdueix els estudiants Erasmus en la llengua i la cultura catalanes. Per aquesta raó, l'ePEL+14 s'introduirà el primer dia en una aula d'informàtica, s'enllaçarà amb alguna activitat al llarg del curs que pugui ser duta a terme de manera autònoma, amb uns mínims de treballs en les tres parts descrites (especialment, biografia i passaport), i es recuperarà a l'aula al final del mateix curs, quan els seus alumnes entregaran en PDF els apartats treballats al docent.

De moment, s'ha fet un primer estudi, a tall de sondeig i a partir del taller del Fòrum-Vives, per conèixer detalladament quina és la percepció que els professors de tota la Xarxa Vives d'Universitats tenen de l'ePEL+14 (López-Fernández i Planas-Planas, en premsa). Els principals resultats han demostrat una valoració general positiva respecte de la implementació d'aquest portafolis electrònic; l'han considerat una eina útil per a la docència i per a l'aprenentatge de llengües dels estudiants, encara que han indicat que cal aplicar algunes millores en el prototip disponible amb relació al disseny i als components lingüístics, que precisament són la seva potencialitat.

En general, qualifiquen l'eina de simple i fàcil d'aprendre, ja que supera dificultats del PEL, com ara la gestió de la informació mitjançant les TIC, la selecció de documentació en arxius digitals, les possibilitats d'ús de diverses llengües i la possibilitat de poder personalitzar l'ePEL+14 amb finalitats docents. En destaquen el quadre de competències, els descriptors dels nivells del MCER i valoren el component autoreflexiu de la biografia. També valoren el reconeixement polític de l'eina, en con-

cret del passaport i el seu enllaç amb l'Europass, atès que permetrà demostrar de manera vàlida el seu nivell de llengües i cultures a Europa quan els estudiants Erasmus tornin als seus països. Per tant, entenen que aquesta innovació ofereix un pont entre el món acadèmic i laboral promocionant les llengües i cultures de l'aprenent.

Conclusió

L'ePEL+14 pot ser una solució adequada per fomentar l'autonomia de l'aprenentatge de llengües i cultures en cursos d'idiomes com l'EILC, en cursos en què l'aspecte lingüístic i/o cultural sigui una competència transversal o en futurs processos d'autoaprenentatge de llengües. Es destaca el fet de poder disposar d'una innovació que facilita la relació entre llengua i cultura, que en el cas de l'EILC vol fomentar la relació entre la llengua catalana i la seva cultura mitjançant les activitats a través d'aquest portafolis electrònic. Per tant, es considera que aquest primer prototip electrònic constitueix una oportunitat per fomentar de manera continuada l'adquisició i la millora de les llengües pròpies i alhora del coneixement de les cultures.

Bibliografia

CASSANY, Daniel [et al.]. *Memoria de la experimentación del PEL (Portfolio Europeo de las Lenguas) español de secundaria*. Madrid: Secretaría General Técnica del Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, 2004.

<http://weib.caib.es/programes/internacionals/experiencies/memoria_portfolio_sec.pdf> [En línia] [Consulta: octubre 2011].

LITTLE, David (Ed). *The European Language Portfolio in use: nine examples Council of Europe*. Strasbourg: Language Policy Division, 2003.

<<http://www.coe.int/t/DG4/Portfolio/documents/ELP%20in%20use%2031%20January%2003.pdf>> [En línia] [Consulta: octubre 2011].

LITTLE, David; PERCLOVÁ, Radka. *El portfolio europeo de las lenguas: guía para profesores y formadores de profesores*. Madrid: Consejo de Europa y Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, 2003.

<<http://www.oapee.es/documentum/MECPRO/Web/weboapee/iniciativas/portfolio/portfolios-validados-esp/varios/guiaprof.pdf?documentId=0901e72b8000449c>> [En línia] [Consulta: octubre 2011].

LÓPEZ-FERNÁNDEZ, Olatz. *El portafolis digital discent com a metodologia avaluativa innovadora. Estudi de cas múltiple del comportament dels aprenents com a gestors del seu propi aprenentatge virtual en el context de l'Espai Europeu d'Educació Superior*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2007.

LÓPEZ-FERNÁNDEZ, Olatz. *El uso de eportfolios en la enseñanza y aprendizaje de lenguas*. Jornada de Formación para formadores sobre el Portfolio Europeo de las Lenguas (e-PEL+14), Madrid: Organismo Autónomo de Programas Educativos Europeos, 2011. <<http://www.oapee.es/oapee/inicio/iniciativas/portfolio/cursos-jornadas.html>> [En línia] [Consulta: octubre 2011].

LÓPEZ-FERNÁNDEZ, Olatz; PLANAS-PLANAS, Concepció. «El Portafolis Europeu de les Llengües en versió electrònica (ePEL+14): percepció preliminar del professorat universitari de la Xarxa Vives». *Temps d'Educació* [En premsa]. <<http://www.raco.cat/index.php/TempsEducacio>> [En línia] [Consulta: octubre 2011].

MUNDIÑANO, I.; SANTOS, P. (2006). «L'experimentació del PEL a Navarra: 2004-2006». Jornada de Formació. Portfolio de Secundària, València: Organisme Autònom de Programes Educatius Europeus. <http://irati.educacion.navarra.es/creibzw/baliabideak/portfolioa/agenda/vale_nafarroa.pdf> [En línia] [Consulta: octubre 2011].

PITARCH GIL, Ana; ÁLVAREZ PLATERO, Antonio; MONFERRER DAUDÍ, Joan Ramon. «L'ePEL: la gestió de l'aprenentatge al llarg de la vida». *RED Revista de Educación a Distancia* [Múrcia: Universitat de Múrcia], número monogràfic VIII (2009), p. 1-14. <<http://www.um.es/ead/red/m8/uji.pdf>> [En línia] [Consulta: octubre 2011].

SCHÄRER, Rolf. *Final Report, A European Language Portfolio, Pilot Project Phase, 1998-2000*. Strasbourg: DGIV/EDU/LANG Council of Europe, Language policies for a multilingual and multicultural Europe, 2000. <http://www.coe.int/t/DG4/Portfolio/?L=E&M=/main_pages/documents.html> [En línia] [Consulta: octubre 2011].